

Rabbalshede – kompletterande inventering av fåglar

Knaxeröd 1:1, Knaxeröd 1:28, Rabbalshede

Tanums kommun

Biomedica Omberg 2022

Biomedica Omberg

Tel: 070-2811449

E-post: biomedica@telia.com

Postadress: Skivlingvägen 6, 611 63 NYKÖPING

Författare: Hans Sandberg

Foton fåglar: Raimo Laurila

Landskapsfoton: Hans Sandberg

2022-07-26

Försättsbladets foto: Svarthätta– en av 12 arter som häckar inom inventeringsområdet.

Inledning

I samband med detaljplanearbete i Rabbalshede har behov av artinventering uppkommit för fåglar. Biomedia Omberg fick uppdraget av Tanums kommun att utföra inventeringen. Parallellt med denna inventering tas en NVI (Naturvärdesinventering) fram för området som redovisas separat. Denna fågelinventering utgör bilaga till NVI:n där fastigheterna Knaxeröd 1:1 och Knaxeröd 1:28 ingår.

Sammanfattning

En kompletterande inventering av fåglar resulterade i att 12 fågelarter påträffades under häckningstid. Tre rödlistade fågelarter konstaterades häcka, svartvit flugsnappare (NT), Grönfink (EN) och gulsparv (NT). En konsekvens av att planen genomförs blir att enskilda fågelarters livsmiljö påverkas. Efter genomförandet av planen bedöms populationerna för de 12 fågelarterna ha gynnsam bevarandestatus, lokalt och regionalt.

Vad gäller fåglar bedöms inte dispens behöva sökas för att kunna genomföra detaljplanen. För att minimera negativ påverkan på naturmiljön är det lämpligt att markarbeten genomförs under perioden augusti-april.

Det är ur fågelsynpunkt positivt om träd och buskar kan finnas kvar i utkanten av bebyggelsemiljön. Även i närheten av en bebyggelsemiljö kan det vara lämpligt att spara träd och buskar eller vidta andra åtgärder som gynnar fågellivet, då många arter gärna häckar i nära människans närhet. Tillgång till t.ex. äldre träd med håligheter som inte utgör riskträd samt uppsättning av fågelholkar är åtgärder som gynnar många fågelarter.

Inledning/bakgrund

Inom inventeringsområdet planerar uppdragsgivaren Tanums kommun att möjliggöra byggande av en förskola, se figur 1.

Figur 1. Det rödskrafferade området visar inventeringsområdet. Inom området planeras en förskola byggas. Tanums kommuns karta.

Samtliga fågelarter som observerades i samband med inventeringen redovisas i rapporten. Därutöver har en genomgång gjorts av fågelarter som är rapporterade till Artportalen under perioden 1 jan 2015 till 1 juli 2022.

I uppdraget har ingått att bedöma om eventuella skyddade arter kan antas ge en betydande miljöpåverkan. Vidare ska det tydligt framgå om skyddade fågelarter kan kräva dispens från artskyddet.

Metodik

Den metodik som använts är den s.k. atlasinventeringen, även kallad häckfågelinventering. Metoden används när man vill veta vilka arter och var olika arter häckar inom ett bestämt område. Metoden går ut på att systematiskt söka i genom ett område vid ett antal tillfällen, notera alla arter man ser och hör samt ge dem poäng beroende på typen av häckningskriterium, se figur 2. Det är en fördel att sprida ut fältbesöken över tid så att man får med de arter som häckar och/eller markerar revir från vår till sommar. Vid denna inventering gjordes besöken inom en relativt begränsad tidsrymd. Förutom att konstatera sjungande hanar har fokus varit att notera varnande individer, fåglar med mat i näbben samt söka rätt på nyligen utflugna ungar.

Notering av arten på ungefär samma plats vid 2 eller flera fältbesök stärker också häckningssannolikheten. 1 notering – osannolik häckning, 2 Noteringar – möjlig häckning, 3 noteringar – trolig häckning, 4 noteringar – säker häckning.

<i>Möjlig häckning</i>	<i>Säker häckning</i>
1. Obs under häckningstid	11. Avledningsbeteende, adult spelar skadad
2. Obs under häckningstid och i lämplig biotop	12. Använt bo påträffat
3. Sjungande hane eller andra häckläten	13. Nyligen flygga ungar eller dunungar (borymmare)
4. Par i lämplig biotop	14. Adult in/ut från bo på sätt som visar att boet är bebott
<i>Trolig häckning</i>	15. Adult med ekskremensäckar
5. Permanent revir (>2 dagar)	16. Adult med föda till ungar
6. Spel, lekar, parning	17. Äggskal påträffade
7. Besök vid sannolik boplatz	18. Bo där adult setts ruvande
8. Adult upprörd, varnande på grund av ägg eller ungar i närheten	19. Bo där ungar hörts
9. Adult med ruvfläckar	20. Bo där ägg eller ungar setts
10. Bobygge, utgrävning eller uthackande av bohål	

Figur 2. Här framgår vilka häckningskriterier som användas i häckfågelinventeringen. Ju högre poäng desto mer sannolik bedöms artens häckning i området.

Fältbesök har gjorts inom det aktuella området vid fyra tillfällen. Vid samtliga tillfällen har det varit bra sångaktivitet och även ungfågelkullar har noterats vilket har underlättat arbetet. Besöken har gjorts från tidig morgon då aktiviteten normalt är som högst, nämligen den 26/6, 27/6 (två besök, morgon och kväll), 10/7 samt den 14/7. Nämnas skall i detta sammanhang att det finns några få tidigt häckande fågelarter som kan ha förbisetts. Större och mindre korsnäbb som häckar redan i februari missar man när inventeringen görs under våren och försommaren. Även ugglor är lätta att missa eftersom de hävdar revir redan i februari-mars. Korp häckar också mycket tidigt, i februari – mars. Men sannolikt har ingen av dessa arter förbisetts eftersom miljön inte är lämplig för dessa fåglar.

Inventeringsarbetet syftar huvudsakligen till att identifiera vilka arter som häckar i området, men antalet häckande par går också ofta att ange. För samtliga arter har den geografiska platsen noterats med GPS-koordinater. Kartan på sid. 8 (figur 6) redovisar alla noterade arter och deras revir inom området. I samband med inventeringen gavs också en bild av

fågelfaunan strax utanför inventeringsområdets yttergräns. Denna kunskap är värdefull att ha med sig när en slutlig analys görs.

Väderleksförhållanden

Under större delen av inventeringen har högtrycksbetonat väder dominerat. Den 27 juni på eftermiddagen var det mulet med ett lätt regn. Temperaturen har varit normal för årstiden. Att inventeringen genomfördes förhållandevis i juni/juli kan ha medfört att aktiviteten (sången) hos någon art varit stundtals avmattad. Det är därför möjligt att antalet revir för vissa fågelarter är underskattad på grund av denna omständighet. Det kan heller inte uteslutas att någon art helt enkelt kan ha undgått upptäckt.

Beskrivning av inventeringsområdet

Inventeringsområdet är ca 3,9 ha stort och är beläget i Rabbalshede, strax väster om Riksvägen. I anslutning till området finns villor och en mindre träindustri. Området utgörs av ungskog med inslag av äldre träd (tall) samt halvöppen mark med buskvegetation. Ett fuktigt område med salix-buskar finns väster om träindustrin. Stenmurar sträcker sig genom området. Rester av avfall (trä, metall) och kompostrester finns i anslutning till träindustrin.

Figur 3. Den centrala delen av området har en halvöppen karaktär med inslag av äldre träd och buskar.

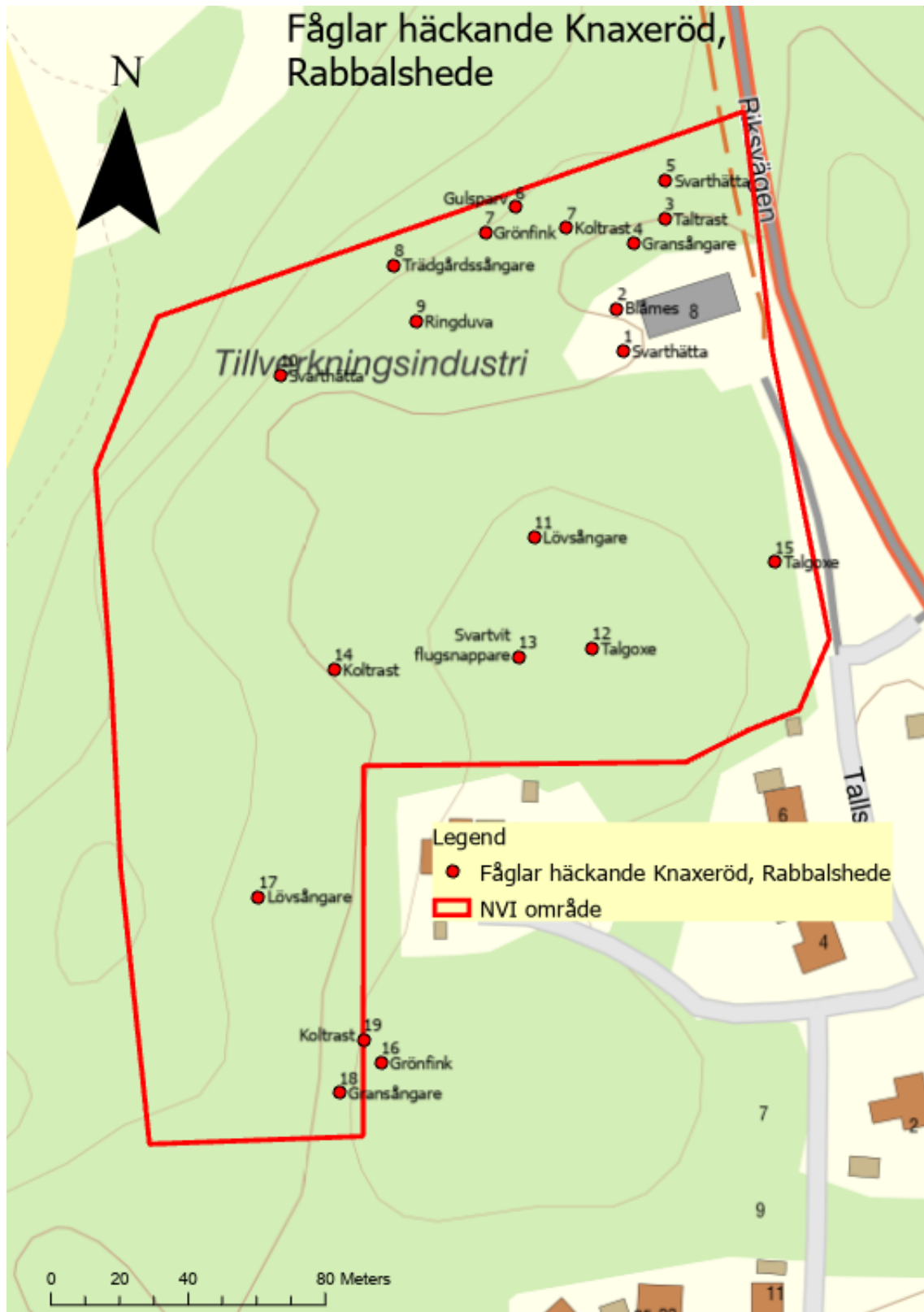

Figur 4. Den norra delen av området har en halvöppen karaktär med inslag av björk, ek, oxel, rönn och en. I bakgrunden skymtar Rabbalshede's skola.

Figur 5. Västra delen av området har en hyggeskaraktär och är därför öppen eller halvöppen och berget går i dagen. Här finns inslag av rönn, björk, ekar, tallar, och såväl döda som levande granar.

Redovisning av fågelarter som häckar inom området

Figur 6. Kartan ovan redovisar fågelarternas geografiska placering inom området. Totalt 12 arter noterades och 19 häckningar bedöms har genomförts.

Art	Antalet häckningar/ revir	Art	Antal häckningar/ revir
Ringduva	1	Lövsångare	2
Koltrast	3	Svartvit flugsnappare (NT)	2
Taltrast	1	Blåmes	1
Svarthätta	2	Talgoxe	2
Trädgårdssångare	1	Grönfink (EN)	2
Gransångare	2	Gulspurv (NT)	1

Figur 7. Av tabellen framgår noterade arter och antalet genomförda häckningar i området.

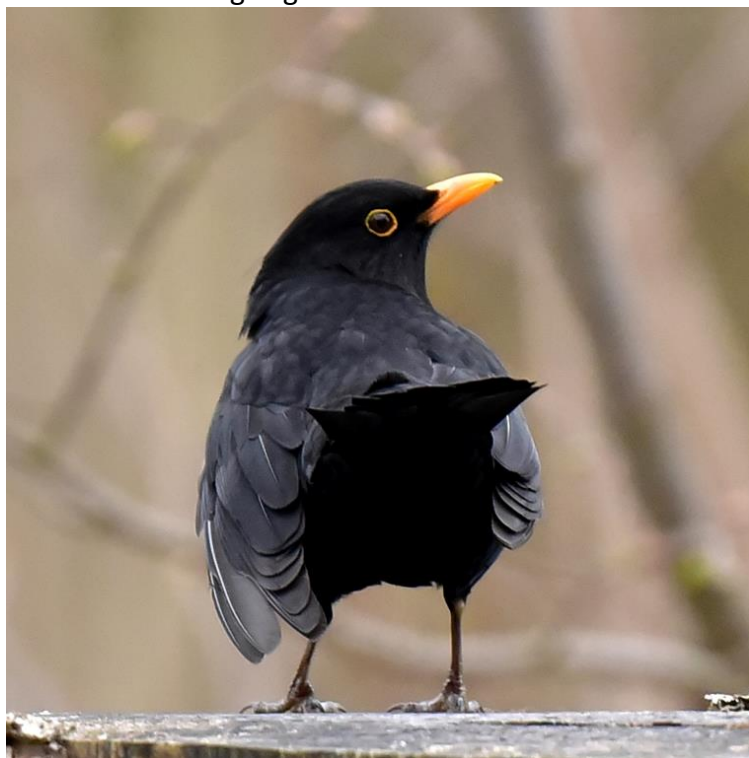
Här nedan följer en redovisning över anträffade arter som hävdar revir eller häcka. Redovisningen av arter följer den systematiska ordningen enligt Artportalen.

Ringduva (kriterier 5)

Arten förekommer i nästa hela Sverige. Det finns minst ett revir inom inventeringsområdet. Arten har noterats vid varje tillfälle men något misstänkt boträd har inte hittats. Närvaron av arten tyder på att den är aktiv och uppehåller sig inom inventeringsområdet.

Koltrast (kriterie 13)

Koltrast häckar normalt i skogar, parker och trädgårdar. Den förekommer i hela landet upp till södra Norrbotten. Inom inventeringsområdet finns minst tre revir. Den varnar intensivt och nyligen utflugna ungar har noterats på två platser vilket bekräftar att den häckar. Koltrasten blir allt vanligare och gynnas bland annat av milda vintrar. Numera är fågeln både en stads- och skogsfågel.

Koltrast

Taltrast (kriterie 8)

Taltrast häckar i skogsmark i nästan hela Sverige. Den häckar företrädevis i barrskog men finns det inslag av löv kan den även häcka i mindre bebyggelsemiljöer som t.ex. i Rabbalshede. Inom inventeringsområdet finns ett revir där arten varnar intensivt.

Svarthätta (kriterie 8)

Svarthättan häckar i lummig lövskog, buskrik blandskog och frodig granskog med insprängda lövträd. Den förekommer allmänt i södra och mellersta Sverige. Inom inventeringsområdet hävdar den revir med minst två sjungade hanar. Här förekommer den framförallt i blandskog som är täta, gärna där det finns fuktiga miljöer och snåriga buskage. Vid två inventeringstillfällen hördes fyra sjungande individer, vilket kan tyda på att fler par häckar.

Trädgårdssångare (kriterie 8)

Trädgårdssångare häckar i buskrik löv- och blandskog. Den förekommer i större delen av landet. Inom inventeringsområdet hävdar arten ett revir i den norra delen, i slutningen norr om träindustrin, där ung björk och ek samt gran fått fotfäste. Fågeln drar sannolikt nytta av att norra delen utgörs av mycket buskar.

Lövsångare (kriterie 8)

Lövsångaren förekommer i hela Sverige. Inom området förekommer den med två revir. Med tanke på att inventeringsområdet är förhållandevis litet är det en normal siffra. En av våra vanligaste arter i Bohuslän. Med tanke på att inventeringen påbörjades i juni kan någon häckning ha undgått upptäckt.

Svartvit flugsnappare (kriterie 14) Rödlistan: Nära hotad (NT)

Svartvit flugsnappare häckar i löv- och blandskog samt i trädgårdar och parker. Den förekommer i större delen av landet. Arten har tidigare bedömts som livskraftig (LC) men populationsminskningen de senaste 10 åren innebär att kriterierna för nära hotad (NT) blir uppfyllda. Inom inventeringsområdet är den iakttagen i norra och södra delen av området intill träindustrin och en villatomt. Förefaller häcka i holk vid villan och i anslutning till industribyggnaden. Nyligen utflugna ungar har iakttagits norr om villabebyggelsen.

Blåmes (kriterie 16)

Blåmes häckar i löv- och blandskog samt i parker och trädgårdar. Den förekommer i större delen av Sverige. Den är observerad i området vid några äldre björkar med håligheter söder om träindustrin. Ungar har setts flygga precis söder om industrin, intill parkeringen/cykelbanan. Minst ett revir.

Talgoxe (kriterie 16)

Talgoxen häckar i skogar, parker och trädgårdar. Den förekommer i nästan hela landet. Iakttagen på två platser i området, bl.a. med mat i näbben. Gynnas av holkar som finns uppsatta. Minst 2 revir.

Talgoxe

Grönfink (kriterie 8) Rödlistan: Starkt hotad (EN)

Grönfink häckar i skogsbryn, enbackar, buskmarker, parker och trädgårdar. Den förekommer i större delen av landet. Arten har inte varit rödlistad tidigare, men den mycket kraftiga minskningen de senaste 10 åren, orsakad av en sjukdom, innebär att den nu uppfyller kriterierna för EN (Starkt hotad). Inom inventeringsområdet konstaterades den på två platser där den har varnat vilket tyder på häckning. Minst 2 revir.

Gulspurv (kriterie 8) Rödlistan: Nära hotad (NT)

Iakttagen på en lokal i områdets norra del, bl.a. varnande. Minst ett revir. Gynnas inom inventeringsområdet av förekomst av buskar och täta buskage. Generellt är arten annars talrikast i jordbruksområden där det odlas spannmål. Från början av 1980-talet har antalet gulspurvar halverats i Sverige, och under perioden 2005-2014 har minskningen varit omkring 40%. Den förekommer rätt så allmänt i Bohuslän i anslutning till jordbruksmark. Den nyttjar gärna fågelmatningar vintertid. Minst ett revir.

Tidigare fynd från Artportalen

I Artportalen saknas fågelfynd från inventeringsområdet. Däremot finns det observationer ca 300-500 meter från inventeringsområdet. Totalt har enligt Artportalen ett 30-tal fågelobservationer inrapporterats i närområdet. De inrapporterade fynden till Artportalen bedöms vara av bra kvalitet. Mest handlar rapporterna om rovfåglar som setts utmed E6:an, främst lärkfalk och ormvråk. Dessa arter bedöms inte kunna häcka inom inventeringsområdet eftersom deras bon i så fall hade upptäckts.

Fåglar och artskyddsförordningen

12 olika fågelarter bedöms häcka inom inventeringsområdet. Alla vilt förekommande fåglar är skyddade enligt artskyddsförordningen. Trots att alla arter formellt omfattas av samma skydd, ska enligt Naturvårdsverket (2009) följande fågelarter prioriteras:

- Rödlistade arter - enligt den senaste nationella rödlistan (SLU-Artdatabanken 2020).
- Arter upptagna i bilaga 1 till EU:s fågeldirektiv (samma arter som är markerade med B i artskyddsförordningens bilaga 1).
- Arter som har minskat med 50% eller mer under åren 1975–2005 enligt Svensk häckfågeltaxering.

Enligt 4 § artskyddsförordningen är det förbjudet att:

Avsiktligt fånga eller döda djur.

- Avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder.
- Avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen.
- Skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsar.

Sedan mars 2021 då en dom i EU-domstolen enligt Skogsstyrelsens tolkning slog fast att delar av Sveriges tillämpning av artskyddsförordningen inte är förenlig med EU-lagstiftningen har fridlysningens tolkning varit föremål för diskussion. Det juridiska läget är oklart i skrivande stund. Förenklat kan man säga att det sedan domen i EU-domstolen finns två tolkningar:

1. Skydd på individnivå – Skogsstyrelsens tolkning. Skogsstyrelsen menar att avgörandet i EU-domstolen visar att delar av Sveriges tillämpning av artskyddsförordningen inte är förenlig med EU-lagstiftningen.
2. Skydd på artnivå – Naturvårdsverkets tolkning som inte innebär någon förändring gentemot rådande praxis. Det vill säga att förbuden endast gäller vissa fågelarter och i de fall som artens bevarandestatus hotas.

Skogsstyrelsens tolkning innebär mer långtgående försiktighetsåtgärder vid avverkningar och andra typer av exploateringar. Alla individer av de fridlysta arterna ska skyddas och likaså deras livsmiljöer inte minst under häckningstid.

Naturvårdsverkets tolkning är att tidigare MÖD-praxis får anses fortsätta gälla tills vidare. Mark- och miljööverdomstolen har enligt Naturvårdsverkets bedömning inte ändrat sin praxis avseende perspektivet individ/art när det gäller fåglars fridlysning.

Regeringens förtydligande den 16 juni 2022

Den 16 juni 2022 tog regeringen beslut om att bland annat begränsa förbudet att störa fåglar. Ändringen innebär att störningar som saknar betydelse för att bibehålla eller återupprätta populationen av en fågelart på en tillfredsställande nivå inte omfattas av förbudet. Ändringarna i artskyddsförordningen träder i kraft den 1 oktober 2022.

Bedömning

I och med regeringens beslut den 16 juni 2022 beträffande Artskyddsförordningens tillämpning rekommenderas samma förhållningssätt som tidigare. Det vill säga att exploaterande projekt inte kan stoppas där endast sådana arter förekommer som anses ha gynnsam bevarandestatus på lokal eller regional nivå och efter exploateringen även anses behålla gynnsam bevarandestatus. För att förbud ska utlösas med stöd i artskyddsförordningen måste en verksamhet nå upp till en sådan nivå av påverkan, att den försvårar upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus för arten eller den lokala eller regionala populationen. Alternativt, att verksamheten försämrar artens bevarandestatus eller möjlighet att nå gynnsam bevarandestatus. Artsammansättningen bland fåglarna inom inventeringsområdet bedöms vara representativ för ett tätortsnära område i västra Svealand. Bedömningen är att inventeringsområdet inte är centralt för de iakttaga arternas bevarandestatus och därmed ska inga särskilda skyddsåtgärder behöva vidtas för att undvika förbud enligt artskyddsförordningen.

Eftersom syftet med verksamheten inom detaljplanen inte är att fånga, döda, störa etc., utlöses inte förbud automatiskt för påverkan på enstaka fågelindivider. Utan för att förbud ska utlösas, ska en verksamhet nå upp till en sådan nivå av påverkan, att den försvårar upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus för arten (populationen). Alternativt, att verksamheten försämrar artens bevarandestatus eller möjlighet att nå gynnsam bevarandestatus.

Konsekvensanalys

En konsekvens av att detaljplanen genomförs blir att enskilda fåglars livsmiljö kommer att påverkas negativt. Graden av påverkan beror på den kommande tillgången till grönområden i bebyggelsemiljön och hur denna utformas. De troliga är dock att några arter kommer att lämna inventeringsområdet när en eventuell exploatering genomförs. Men det halvöppna landskapet norr om träindustrin samt träd- och buskområdet i väster blir fortsatt intressanta för flera fågelarter, sannolikt 8-10 arter. Eftersom samtliga av områdets fågelarter sannolikt har populationer inom angränsade områden, är det troligt att inventeringsområdets individer tar sin tillflykt dit. För de 12 noterade fågelarterna är bedömningen den att populationer av dessa arter fortsättningsvis kommer att finnas kvar utanför detaljplanerat område. Flertalet av noterade arter inom området har i samband med inventeringen också konstaterats i närområdet strax utanför inventeringsområdet. Bedömningen stärks av att flera arter i närområdet är inrapporterade i Artportalen.

En tänkvärd lärdom av inventeringsresultatet är att om avverkning och annan genomgripande exploaterande verksamhet genomförs under perioden maj och juni så uteblir ett 20-tal häckningar av 12 fågelarter det året och ett stort antal fågelungar kommer aldrig att kläckas. Genom att planera verksamheten till perioden augusti – april går det att begränsa den typen av negativa effekter.

Förslag på skyddsåtgärder

Det är ur fågelsynpunkt positivt att träd och buskar av olika åldrar får finnas kvar i bebyggelsemiljön, framför allt i norr och i väster. Många av de äldre träden har kvaliteter som uppskattas av många fågelarter. Ju fler träd och buskar som lämnas kvar desto bättre för områdets fåglar. Död ved kan med fördel lämnas i lämplig omfattning. Tillgång till fågelholkar är positivt för många arter. Bebyggelsen (förskolan) kan också utformas så att fågellivet gynnas. Delvis grusade eller gräsbeväxta tak kan gynna vissa arter. Helt gröna tak tilltalar andra. Den fågelintresserade arkitekten har många möjligheter att skapa attraktiva fågelmiljöer. En mycket viktig åtgärd ur fågelskyddssynpunkt är att avverkningar och liknande störande verksamhet genomförs under perioden augusti - april så att inte häckningar äventyras, att bon inte förstörs och att fågelungar inte dör.

Planförslaget miljöpåverkan på noterade fåglar inom området

Sett ur biologisk mångfald är artsammansättningen bland de 12 noterade arterna inom området representativ för ett tätortsnära område i västra Svealand. Samtliga arter uppträder allmänt i Syd- och Mellansverige. Analysen visar att området inte är centralt för de iakttagna arterna och därmed bedöms inga särskilda skyddsåtgärder för att undvika förbud enligt artskyddsförordningen. De rödlistade arterna *svartvita flugsnappare* (2 par), *grönfink* (2 par) och *gulspurv* (ett par) förekommer inom området och dess populationer regionalt bedöms inte påverkas av detaljplanens genomförande.

Av de 12 noterade fågelarterna är ingen upptagen i bilaga 1 till EU:s fågeldirektiv. Bedömningen är att detaljplanen inte riskerar att utlösa förbud enligt artskyddsförordningen. Av den anledningen skall inte dispens behöva sökas ur fågelsynpunkt. För att minimera negativ påverkan på naturmiljön är det lämpligt att markarbeten genomförs under perioden augusti-april då fåglar har slutfört sin häckning och även andra djur är klara med sin fortplantning.

Bilaga:

Landskapsfoton över inventeringsområdet.

Referenser:

ArtDatabanken (2019b). Artfakta. URL:<http://artfakta.se>. 2022-07-07.

Biologiska inventeringsnormer, 1978, Naturvårdsverket

Bedömning av naturvärden som underlag för detaljplanering. 2018-12-11. Gärdenfors, U. (2015).

Den nya nordiska floran, Mossberg, Stenberg, Wahlström & Widstrand, 2003

Fågelguiden, Svensson, m.fl., Bonnier Fakta 2009

Hagemeijer and Blair (1997) Atlas of European Breeding Birds: their distribution and abundance

Naturvårdsverket (2009). Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. Handbok 2009:2. Utgåva 1. April 2009.

Rödlistade arter i Sverige 2020, Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU.

Skyddsvärd skog – Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning, Nitare J, Skogsstyrelsen 2019.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. (1999). Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

<https://www.eniro.se/>

www.artportalen.se

<http://artfakta.artdatabanken.se>

<http://www.google.com/earth>

<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

Bilaga 1, Landskapsfoton över området

Den västra delen av området utgörs delvis av hällar med tallskog. I just denna del av området förekommer död ved till gagn för t.ex. hackspettar.

Väster om villabebyggelsen finns ett hyggesområde som domineras av björk, sälg, ek.